

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ АТРИБУТИВНИХ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (НА МАТЕРІАЛІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕКСТІВ)

Остроушко О. А. Особливості перекладу англійських атрибутивних словосполучень українською мовою (на матеріалі інформаційних текстів).

У статті визначено граматичні й семантичні чинники, які впливають на переклад англійських атрибутивних груп українською мовою. Англійські лексеми в атрибутивній функції можуть перекладатися однослівним українським відповідником, словосполученням або підрядною означальною частиною складнопідрядного речення. Переклад необхідно починати з аналізу семантичних зв'язків між компонентами словосполучення.

Ключові слова: переклад, атрибутивне словосполучення, лексико-граматична трансформація.

Остроушко О. А. Особенности перевода английских атрибутивных словосочетаний на украинский язык (на материале информационных текстов).

В статье определены грамматические и семантические факторы, которые влияют на перевод английских атрибутивных групп на украинский язык. Английские лексемы в атрибутивной функции могут иметь однословное украинское соответствие, а также переводиться словосочетанием и придаточной атрибутивной частью сложноподчиненного предложения. Перевод необходимо начинать с анализа семантических связей между компонентами словосочетания.

Ключевые слова: перевод, атрибутивное словосочетание, лексико-грамматическая трансформация.

Ostroushko O. A. Peculiarity of translation of attribute groups from English into Ukrainian.

The grammatical and semantic factors influencing on the translation of English attribute groups into Ukrainian are determined. English attribute lexeme can be translated by one word, word-combination or relative clause. It is necessary to begin translating from analysing semantic connections between the components of the word-combination.

Key words: translation, attribute word-combination, lexical-grammatical transformation.

Атрибутивні групи зі складним синтаксичним зв'язком між компонентами на зразок *the EU's 27 member states* «27 держав-членів Європейського Союзу» (Daily Telegraph (DT), 09.07.09), *the post-coup leaders* «керівництво (держави), яке прийшло до влади в результаті військового заколоту» (DT, 01.07.09), *animal rights activist* «активіст руху

захисту тварин» (DT, 02.07.09) являють собою одне з найхарактерніших явищ англійського синтаксису [2, с. 94]. Широке побутування подібних структур у книжному стилі мовлення пояснюється передусім значною економією мовних засобів, яку дає їхнє використання: «Виняткове розмаїття смислових зв'язків навіть у найпростіших атрибутивних сполученнях ... дозволяє англійській мові досягти такої стислості вислову, яка навряд чи можлива в інших європейських мовах» [2, с. 94]. Водночас ця особливість англійської мови досить часто створює значні труднощі при перекладі. Пов'язані вони як із особливостями граматичної будови англійської та української мов, так і з низкою семантичних чинників.

Важливим етапом роботи над будь-яким перекладом є попередній аналіз тексту на всіх рівнях його організації, виявлення можливих граматичних і семантичних труднощів. Щодо атрибутивних сполучень, цей аналіз передбачає передусім поділ групи на дві частини: означувальну й означувальну. Англійські означення виражаються не тільки прикметниками й дієприкметниками. Типовим для структури англійського речення є функціонування в атрибутивній функції іменника; крім того, синтаксичну роль означення може виконувати й герундій, який не має відповідника у граматичній системі української мови. Членами лівобічної означувальної групи можуть бути різні частини мови (прикметники, дієприкметники, іменники). Наприклад: *Escaped pet python strangles 2-year-old girl* (DT, 01.07.09). У наведеному реченні міститься дві атрибутивні групи. У першій – *escape pet python* – означуваним є іменник *python* «пітон», а атрибутивну функцію виконують прикметник *escaped* та іменник *pet*. Прикметник атрибутивної групи формально подібний до дієприкметника II, але таким бути не може, оскільки англійські дієприкметники минулого часу (Participle II) мають пасивний стан: *escape, adjective – having got free* [4]. У російській мові англійське *escaped* перекладається дієприкметником *сбежавший*. Як бачимо, при перекладі відбувається заміна частини мови: прикметник → дієприкметник. У цьому разі маємо так звану трансформацію вербалізації – «це перекладацька лексико-граматична трансформація, унаслідок якої в реченні перекладу збільшується кількість вербальних ознак (зокрема ... іменні частини мови перекладаються дієслівними словоформами тощо) чи в реченні з'являються додаткові дієслівні форми або відбувається заміна інших частин мови дієслівними формами» [1, с. 6]. Граматична структура сучасної української мови подібних дієприкметників не має, тому аналізований прикметник можемо перекласти підрядною частиною складнопідрядного речення з підрядним означальним (*який утік*) або іменником (*утікач*), що в наведеному прикладі видається більш прийнятним. Іменник *pet* має основне значення *an animal which is kept in the home as a companion and treated kindly* [4] і не має абсолютного еквівалента в українській мові, а може бути перекладений атрибутивним

словосполученням «улюблена домашня тварина». У Cambridge Advanced Learner's Dictionary прикметник *pet* засвідчується тільки в переносному значенні: *pet, adjective: pet theory / subject / hate, etc. – a theory/subject/hate, etc. that is special and important to you: Football is one of her pet hates* [4]. Інші тлумачні словники англійської мови засвідчують функціонування лексеми *pet* у ролі як іменника, так і прикметника: *pet, noun – animal kept at home: an animal kept for companionship, interest, or amusement; adjective – kept as pet: kept as a pet animal* [5]. Уживання *pet* в атрибутивній функції актуалізує сему «домашній, недикий». Значить, словосполучення *escaped pet python* можемо перекласти як «домашній пітон-утікач».

Друге атрибутивне словосполучення (*2-year-old girl*) являє собою типове для англійської мови поєднання іменника на означення особи зі складним атрибутивним компонентом на позначення віку «числівник + іменник *year* + прикметник *old*». Цей компонент українською перекладаємо складним прикметником: «дворічна дівчинка». Пор. ще: *32-year-old Ukrainian man, a 27-year-old Latvian woman ... and a 36-year-old Armenian man* (DT, 02.07.09) «тридцятидворічний українець, двадцятисемирічна латвійка та тридцятишестирічний вірменин»; *62-year-old French woman* (DT, 09.07.09) «шістдесятидворічна французенка». У цьому разі, як бачимо, опорний іменник англійського атрибутивного словосполучення *man (woman)* при перекладі опускається.

Переклад атрибутивних груп виконують здебільшого у зворотному порядку, з останнього слова, яке виступає опорним. Найважливішим завданням, звичайно, є встановлення семантичних зв'язків між компонентами словосполучення. Саме вони, а також закономірності будови й функціонування атрибутивних словосполучень в українській мові визначають той чи той спосіб перекладу та обсяг трансформацій.

Англійські прикметники, дієприкметники, іменники у функції означень можуть перекладатися одним словом, словосполученням, підрядною означальною частиною у складі складнопідрядного речення.

Однослівний переклад – це переклад прикметником, іменником (у різних відмінкових формах, часом із прийменниками; найчастотнішою є форма родового відмінка), рідше – дієприкметником (оскільки активні дієприкметники в українській мові функціонують обмежено, а пасивні утворюються не від усіх дієслів): *the rightful copyright holder* (DT, 02.07.09) «законний власник авторських прав», *the mountain rescue team* (DT, 09.07.09) «гірничорятувальна команда (команда гірничорятувальників)», *armed guards* (DT, 14.07.09) «озброєні охоронці», *the five-star hotel* (DT, 14.07.09) «п'ятизірковий готель», *unsettled weather* (DT, 14.07.09) «нестійка погода», *wedding disaster* (DT, 14.07.09) «нещастя (нещасний випадок) на весіллі», *in early April* (DT, 02.07.09) «на початку квітня», *the world's richest and most powerful countries* (DT, 02.07.09) «найбагатші й найвпливовіші країни світу». Варто зауважити: при перекладі типовою є зміна порядку

слів у словосполученні, що стосується передусім позиції іменників-означень: *the four designated legal gambling zones* (DT, 01.07.09) «чотири визначені легальні зони азартних ігор».

При перекладі атрибутивних словосполучень може застосовуватися прийом додавання необхідних за смыслом слів, що зумовлюється різними схемами побудови тих чи тих усталених словосполучень в обох мовах: *a magnitude-7.7 earthquake* (DT, 09.07.09) «землетрус силою в 7,7 бала (за шкалою Ріхтера)», *the second-largest shark* (DT, 14.07.09) «друга за величиною акула». Ця лексико-граматична трансформація вимагає семантичного переосмислення і є досить частотною при перекладі атрибутивних словосполучень із означенням-іменником. Наприклад, в атрибутивній групі *offshore wind and wave power* (DT, 02.07.09) опорним, означуваним словом є останнє – *power* «енергія», попередні ж прикметник і два іменники, означенням яких він виступає, становлять означувальний компонент цього складного словосполучення. Група містить прикметник *offshore*, який не має однослівного відповідника в українській мові й означає «такий, що рухається в напрямі від берега; що знаходиться на відстані від берега» [3], словосполучення *an offshore wind* перекладається як «вітер із берега». Щоправда, прикметник у розглядуваному контексті стосується й другого іменника *wave* «хвиля», але сказати по-українськи «вітер і хвиля з берега» ми не можемо.

Крім того, словосполучення *wind power* є термінологічним і значить «енергія вітру», а прикметник *offshore* у складі багатьох словосполучень має значення «морський» (наприклад, *offshore drilling* «морське буріння», *offshore field* «морські поклади (нафти, газу)», *offshore hole* «морська свердловина»). Для адекватного перекладу цієї конструкції необхідне звернення до широкого контексту всієї статті: у публікації йдеться про економічні (й екологічні) переваги використання так званої «зеленої енергії» вітру й морських хвиль. Найприйнятнішим перекладом атрибутивної групи, на наш погляд, буде такий: «енергія прибережного вітру й морських хвиль».

Поява у словосполученні перекладу додаткових лексем зумовлена не тільки граматичними чинниками (різні схеми творення словосполучень в англійській та українській мовах), а й розбіжностями в лексико-семантичних системах двох мов, відсутністю повного еквівалента в мові перекладу, відмінною синтагматичною сполучуваністю лексем, іншим обсягом значення слова (в англійській мові багатозначність розвинена більшою мірою, ніж в українській, водночас українські синонімічні ряди багатші за відповідні англійські): *an arms embargo* «ембарго на постачання зброї» (DT, 01.07.09), *cardiovascular risk factors* «ризик появи серцево-судинних захворювань» (DT, 02.07.09).

При перекладі атрибутивних словосполучень не слід забувати й про відмінне у двох мовах семантичне членування дійсності, розбіжності в

мовних картинах світу: *in the last 18 month period* (DT, 05.07.09) – «за останні півтора року». Англійська мова, на відміну від української, не має окремої лексеми на позначення дробового числа 1,5; українське півтора перекладається по-англійськи словосполученням *one and a half*. Відрізок часу тривалістю півтора року прийнято позначати або словосполученням *a year and a half* «(досл.) рік і половина», або називаючи відповідну кількість місяців *18 months* «(досл.) 18 місяців».

Переклад атрибутивних груп підрядною означальною частиною, відповідно, синтаксична трансформація речення, збільшення в ньому кількості вербальних ознак, стосується передусім словосполучень із англійськими дієприкметниками, які можуть займати як ліво-, так і правобічну позицію щодо означуваного слова, а також часто утворюють дієприкметникові звороти: *The majority of children studying “world languages” already speak English as a second language* (DT, 01.07.09) – «Більшість дітей, які вивчають «світові мови», уже володіють англійською як другою мовою»; *Toyota unveils “mind reading” wheelchair* (DT, 01.07.09) – «Тойота представила інвалідний візок, який «читає думки»; *The French government ... said that efforts to retrieve the box containing electronic data would begin on Wednesday* (DT, 01.07.09) – «Уряд Франції ... повідомив, що спроби віднайти «чорний ящик», який містить електронні відомості, розпочнуться в середу»; *She told rescuers she had heard helicopters searching for her...* (DT, 09.07.09) – «Вона розповіла рятувальникам, що чула гелікоптери, які розшукували її...».

Слід пам'ятати, що певна частина атрибутивних словосполучень є усталеними висловами – фразеологізмами або складними термінами, що вимагає від перекладача глибокого знання лексико-граматичної організації обох мов: *on the other hand* (DT, 01.07.09) – «з іншого боку»; *search warrant* (DT, 02.07.09) – «ордер на обшук»; *external airspeed sensors* (DT, 09.07.09) – «зовнішні сенсори швидкості літака»; *stray bullets* (DT, 14.07.09) – «сліпі (випадкові) кулі»; *artificial respiration* (DT, 14.07.09) – «штучне дихання»; *interest rates* (DT, 14.07.09) – «ставки відсотка»; *civilian casualties* (DT, 14.07.09) – «втрати серед мирного населення».

Роль означення в англійському реченні подекуди виконує й інфінітив, який може перекладатися відповідним українським інфінітивом, віддієслівним іменником, особовою формою дієслова-присудка у складі підрядної означальної частини: *Despite every effort to target only insurgents...* (DT, 01.07.09) – «Незважаючи на всі зусилля поцілити тільки в повстанців...»; *Green energy firm Ecotricity submitted the plans to build six 395ft (120m) turbines...* (DT, 02.07.09) – «Фірма «зеленої енергії» «Екотриситі» представила на розгляд план побудови шести стадвадцятиметрових турбін...»; *Spain became the latest country to withdraw its ambassador from Honduras* (DT, 01.07.09) – «Іспанія стала останньою країною, яка відкликала свого посла з Гондурасу».

Як бачимо, труднощі перекладу англійських атрибутивних словосполучень українською мовою зумовлені низкою граматичних і семантичних чинників: по-перше, розбіжностями граматичних норм творення атрибутивних словосполучень в обох мовах, що, зі свого боку, залежить від граматичних характеристик тих чи тих англійських та українських частин мови; по-друге, особливостями сполучуваності й функціонування слів у словосполученнях; по-третє, відмінностями вживання еквівалентних конструкцій, наявних у мові перекладу й оригіналу. Нарешті, труднощі спричиняються й розбіжностями в лексико-семантичних системах обох мов.

Переклад англійських атрибутивних груп, безперечно, слід починати з аналізу семантичних зв'язків між компонентами словосполучень. Названі чинники й визначають обсяг трансформацій при перекладі.

Література

1. Борисова О. В. Трансформація вербалізації в англо-українському перекладі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : спец. 10.02.16 «Перекладознавство» / О. В. Борисова. – К., 2005. – 20 с.
2. Рецкер Я. И. Пособие по переводу с английского языка на русский / Яков Иосифович Рецкер. – Л. : Просвещение (Ленинградское отделение), 1973. – 199 с.
3. АBBYU Lingvo Online Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словника : <http://lingvo.abbyyonline.com/en/en-uk/offshore>
4. Cambridge Advanced Learner's Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словника : <http://dictionary.cambridge.org/define.asp?key=59184&dict=CALD>
5. MSN. Encarta. Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словника : http://encarta.msn.com/dictionary_1861725319/pet.html